

HORECKÝ, J – BUZÁSSYOVÁ, K – BOSÁK, J a kol Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny Bratislava, Veda 1989 436 s

HORECKÝ, J. Morfematická štruktúra slovenčiny Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1964 194 s

HORECKÝ, J Obsah, forma a funkcia morfémy Jazykovedný časopis, 46, 1995, s 17–22.

HORECKÝ, J Semantics of Derived Words Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Šafarikanae. Prešov, Filozofická fakulta v Prešove UPJŠ v Košiciach 1994 72 s

HUMBLEY, J Vers une typologie de l'emprunt linguistique Cahiers de lexicologie, Paris, Didier Larousse 1974 – II s 46–70

IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M – MANÍKOVÁ, Z Slovník cudzích slov. Bratislava, SPN 1983 944 s

Krátky slovník slovenského jazyka Bratislava, Veda 1987 592 s

ORGOŇOVÁ, O : Falošní priatelia (faux-amis) v jazykových kontaktoch slovenčiny s francúzštinou In Studia Academica Slovaca, 20, 1991, s 193–212

Le Petit Robert I Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française Paris, Le Robert 1991 2172 s

ROZENCVEJG, V Osnovnyje voprosy teoriji jazykovych kontaktov In Novoje v lingvistike Jazykovye kontakty Moskva, Izd Progress 1972, s 5–22

SOKOLOVA, M – ŠIMON, F – MOŠKO, G Zásady morfematickej analýzy v morfematickom slovníku slovenčiny Jazykovedný časopis, 47, 1996, č 1, s 41–50

SVOBODOVA – CHMELOVÁ, J Problemes de la traduction I Interferences lexicales Internationalismes, faux internationalismes et les problemes liés a leur traduction Praha, SPN 1982 253 s

VOLLAND, B Franzosische Entlehnungen im Deutschen Transferenz und Integration auf phonologischer, graphematischer, morphologischer und lexikalisch-semantischer Ebene Linguistische Arbeiten Niemeyer, Tübingen, 1986 211 s.

WEINREICH, U Jazykovye kontakty Kijev, Višča škola 1979 219 s

Komenský a morfém

Giorgio Cadorini

Filozofická fakulta UK, Praha

1.1. Jan Amos Komenský je považovaný za svetového velikána pedagogiky, ale zanedbávajú sa iné dôležité stránky jeho osobnosti. Zapomína sa, že vzdelanci v jeho dobe ešte mali širokú pole zájmu, väčšinou vzájomne provázaná. Pro takové osobnosti nemela vôbec význam dnešná diskusia o interdisciplinárnosti, ačkoli sa zrovna de la Ramée, Alsted, Ratke či sám Komenský dôkladne zabyvali otázkami triedení vecí a jejich roztriedení mezi jednotlivé disciplíny.

1.2. Značne ho dosud zanedbávali lingvisté, jednak pretože ho považovali za pedagoga, jednak pretože prevládá názor, že pred strukturalizmom jenom srovnávací bádání vydala díla použitelná v rámci dnešné metodologie. Necháme-li stranou menší příspěvky Vladimíra Skaličky (1959, 1970) a Karla Horálka (1969), velkou výjimkou je Jan Šabršula se svým rozbořem *La linguistique dans les écrits latins de Comenius* (1992).

2 I. Naše námítky vycházejí ze studia některých Komenského spisů, přetištěných v 50–60. letech, a děl G. A. Padleyho, která by měla patřit k povinné četbě evropského jazykovědce. Následující analýza vychází z vrcholného díla *Novissima linguarum methodus* (Leszna, 1648) – v pražském přetisku z roku 1957 celého souboru *Opera didactica omnia* (Amsterdami, 1657) v druhé části prvního svazku. Naši pozornost upoutaly hlavně dva doprovodné spisy: 1) *Januae LL novissimae clavis, Grammatica a Latino-Vernacula (cum Commentariolis omnium in Grammatica mutatorum & emendatorum, rationes reddentibus)*, sloupec 303–456. *Clavis* je původní mluvnici, kterou v druhém, maďarském vydání nahradila jednodušší verze pro žáky. Na jejím konci najdeme velice zajímavé poznámky: 2) *Annotationes super grammaticam novam ianualem*.

2.2. Dalším spisem, kterým jsme se zabývali, je pátá část díla *De rerum humanarum emendatione consultatio catholica*, (Pragae, 1966) – *Panglossia*. Vznikala postupně od poloviny čtyřicátých let 17 století (porov. Přívratská, 1992, s. 239). Nachází se v druhém svazku, na s. 147–188. Tady Komenský vykládá jazykovou složku své utopie.

2.3 G. A. Padley se svými výzkumy zasloužil o významná díla, která podávají celkový přehled činnosti západoevropských a německých autorů mluvnice v období 1500–1700. Jeho knihy *Grammatical theory in Western Europe 1500–1700 The Latin tradition* (1976) a *Grammatical theory in Western Europe 1500–1700 Trends in vernacular grammar I* (1985) jednoznačně ukazují, že ačkoli je možné tyto jazykovědce zařadit do myšlenkových proudů, nelze najít podstatné zlomy v převážně plynulém vývoji jazykového myšlení od starověku alespoA do 18. století.

3 I Po pozorném přečtení těchto spisů lze doložit, že Komenský měl velice vyvinutou představu o fungování jazyka. Poznal systémovost jazyka, paradigmatickou a syntagmatickou osu před strukturalizmom. Používal komutaci a všiml si významu distribuce. Lépe než my se vypořádal se vztahem mezi odvozením synchronickým a diachronickým.

3.2. V diachronii – přestože přijal dobový názor, že prvním jazykem byla hebrejščina – používal srovnání morfologických paradigmat, aby dokázal genealogickou příbuznost. Stálo by za to vrátit se k jeho teorii o různých stránkách jazyků, přínosné snad pro typologii, kde věnoval pozornost hlavně tvoření slov. Podle Komenského některé jazyky těžko vytvářejí neologismy, jako hebrejščina, některé mají zálibu v odvozeninách, jako „slovanština“,